YAPRAK

Her ayın biriyle onbeşinde çıkar
Fikir, Sanat Gazetesi

sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden : Orhan Veli KANIK

Yıl : 1 Sayı : 5
1 Mart 1949
15 Kuruş
Abone: 6 aylığı 150 Kuruş
Adres: Posta Kutusu 179, Ankara
Güney Matbaacılık ve Gazetecilik
T.A.O. — Ankara

Sanatta Gafil Avlanmak

Melih Cevdet ANDAK

Sanatkâr da, tıpkı öteki insanlar gibi, duygularını, düşüncelerini çevresinden ediniyor. Onun ayırdedici özelliği bu duyguları, düşünceleri yazması, yaymasıdır. Böyle olduğu için de belli bir zamanın özelliklerini araştıran tarihçi, o zamanda yaşamış sanatkârların eserlerine baş vuruyor. Yargılarını, çoğu zaman gafil avlanan, bu sanatkârların sözlerine dayatıyor. Gene bunun gibi, bir sanatkârın kişiliğini bütünü ile ortaya çıkarmak isteyenler onu kavrayan, kılavuzlıyan çevre ile bıraktığı eserler arasında bir bağ aramaya koyuluyor, sonunda da diyelim ki şöyle bir yargıya varıyorlar: "Bu kişi yaşadığı toplumun şu katındandır. İşte, duygularına, düşüncelerine bakın! Tam katının duyguları, düşünceleri."

Kazılardan ele geçen çanak, çömlek için de öyle değil mi? Evirip çeviriyorlar; taşına, toprağına, işçiliğine bakıp: "Tarihten şu kadar yıl önce yapılmış." diyiveriyorlar.

Demek ki yapıldıkları, yaratıldıkları yılların duygu, düşünce özellikleri eski eserlerin de, yeni eserlerin de kaçınılmaz damgalarıdır.

Ama eski sanatkârla yeni sanatkâr arasında, bu bakımdan, önemli bir ayrılık var. O da yeni sanatkârın bu kaçınılmazlığın bilincine varması, içinde bulunduğu toplumla olan alışverişini iyice kavramasıdır. Bu bilinç günümüzün sanatkârını bir çömlek parçasından ayıran başlıca özelliklerden biridir. Bugünün sanatkârı tarihçiler, toplum-bilimciler için dilsiz bir kalıntı olmak yani gafil avlanmak istemiyor. O, yaşadığı günler, içinde bulunduğu toplum üstüne verilecek yargılara karışmak, etkin bir ödev gütmek isteğindedir. İşte günümüzün sanatkârını sorumlu kılan da bu istektir. Ya çevremizle olan alışverişine aldırış etmeden duygularımızı yazmakla kalır ama verilecek yargılara da katlanırız; yahut da bütün sorumluluğu benimser, işe öyle girişiriz.

Demek ki duygularımızın, düşüncelerimizin çevremizle olan ilgisini sadece bilmek de yetmiyor. Sorumlu sanatkâr çevresinden aldıklarını inceden inceye ayıklamak, seçmek, atılan bütün tohumların boy verdiği bakımsız bir toprak olmaktan kendisini kurtarmak zorundadır.

HÜRRİYET ŞİİRLERİ

I

Oktay RİFAT

Hadi ordan
Haini vatan
Sümüklü cenabet
Hürriyet var bu memlekette hürriyet
Yenişehirde hürriyet
Kavaklıderede hürriyet
İçerde hürriyet dışarda hürriyet
Gelsin hürriyet gitsin hürriyet
Mis sokağında çakır gözlü Hürriyet
Karpuzu yar göbeğinden
Hürriyet çıkar içinden
Dişle Gümüşane elmasını
Dilinde hürriyet
Burnunda hürriyet
Kulakların hür değil mi kulakların
Kulakta hürriyet
Kuşlarda tavuklarda sineklerde hürriyet
Bu memleketin sinekleri
Bu memleketin sinekleri hür
Bu memleketin aydınları
Bu memleketin aydınları hür
Bak Ali Beye
Girer dilediği berbere
Bir güzel traş olur
kimin karışmak haddine
Hür çünkü herifcioğlu
Hür oğlu hür
Gelgelelim bizim Kara Memişin
Hiç açma Kara Memişten
O köftehor da hür
Hür işte baksana
Bitleriyle hür
Sıtmasiyle hür
Koştu muydu körpe gelini sapana
Çatlak toprağın üstünde hür
Hür mavi göğün altında

Canım ciğerim mavi gök
Bu hürriyet bize çok
Sen bize rahmetinle beraber
Sıtmasız bitsiz
Ağanın öküzleri gibi semiz
Gelinin memeleri gibi dolgun
Bize yaraşır
Bize uygun
Bir hürriyet gönder

Genç Şairden Beklenen

Orhan Veli KANIK

Yirmi yaşımızı dolduralı bir iki seneden fazla olmamıştı; beylik kalıplar, beylik oyunlar, beylik dünyalar içinde bunalmış kalmış olan şiire yeni imkânlar arayalım dedik. Şiire yeni dünyalar, yeni insanlar sokarak, yeni söyleyişler bularak şiirin sınırlarını biraz daha genişletmek istedik. İlk işimiz, bilinen sanatları bir tarafa bırakıp, şiiri bu sanatlar dışında şiir yapan özellikleri aramak oldu. Böylelikle onu bir reçete, bir tarife matahı olmaktan kurtaracaktık. Bu işi başarabilmek için de şiir tarifelerinin verdiği tertiplere karşı gelmek gerekiyordu. O tertipleri bulmuş olan şiirle o şiire sıkı sıkıya bağlı kimselerin bu dikine giden hareketten memnun olmıyacakları besbelli idi. Üstelik biz de görmek istediğimiz işin ne olduğunu belirtmek için, bir takım softaların damarına basmaktan hoşlanıyorduk. Şiirlerimizin yadırganışı sadece alışılmış kalıplar dışına çıkışından değil, çıkmak isteyişinden, bunda ayrı bir keyif buluşundandı. Gayretimizin nasıl bir sebebe dayandığı anlaşılınca biz de biraz yumuşar gibi olduk. Gel gelelim, bu arada şiire girmiş olan bazı şeyler, şiirin öz malı imiş gibi, yerleşti kaldı. Bunlardan biri eski şiirin yüksekten konuşmasına karşılık olarak şiire sokulan alelâde konuşma; biri de eski şiirin büyük konularının, büyük heyecanlarının yanı başında yer alan küçük, alelâde olaylar, küçük, alelâde insanlarda. İlk niyet hiç bir şeyin şiir dışı kalmamasını sağlamaktı. Ama, bu yeni şiir yavaş yavaş yayılıp birçok kimse tarafından da tutulunca iş değişti. Genç okur yazarlar, hattâ bu işle uğraşanlar, sandılar ki şiir yalnız küçük olayların, yalnız alelâde bir dille anlatılmasından meydana gelir. Böyle böyle bu basitlik, bu alelâdelik şiirin bir tarifi, bir şartı oldu. Basitlik, alelâdelik derken belki de biraz insaflı davranıyorum. **Basitlik, alelâdelik** diyeceğime **boşluk, hiçlik** desem daha doğru olur. Şairin, mısraları içinde, okuyucuya hiç bir şey söylememesi bir yana, söyleyişteki basitliğin de gerektiği gibi anlaşıldığını sanmıyorum. Kolay okunan mısraın, kolay yazılır bir şey olmadığı pek bilinmiyor. Bunu anladığımız an şiirin güçlüklerini görecek, emeğe saygı göstermesini öğreneceğiz. Yalnız şairin emeğine değil; bütün insanların emeğine. Ondan sonra da kolay kolay boş lakırdı edemiyeceğiz. Genç şairlerimizin çoğunda, ne yazık ki, böyle bir **boş lakırdı ile yetinme hali** görüyoruz. Yazımın baş tarafındaki sözlerden de anlaşılacağı gibi, şiirimizin bu hale gelmesinde galiba bizim neslin büyük payı var. Ama, şair olacak kimsenin biraz düşünmesi, niyetle görünüşü birbirinden ayırabilmesi gerekir. Zaman zaman alelâde şeylere de dokunabilmek başka, durmamacasına alelâde olmak başka. Ayrıca, türlü işlerde çalışan milyonlarca insanın, iş görmüş adam olmanın hakkını kazanabilmek için, göbeği çatlarken, iki lâkırdı çırpıştırıp bir iş yaptım sanmanın kolay kolay hoş görülemiyeceğini bilmek lâzım.

Bu küçük yazıyı yazmaktan maksadım genç şairlerimize sataşmak değil. Onların en kötüsünün bile

Bir sarışın yaramaz
Aldattı beni bu yaz;
Sevdada karar olmaz;
İşte kumralı geldi.

deyip şair sırasına katılıverenlerden kat kat üstün olduklarını biliyorum. Genç şairlerden beklenen, sadece, el birliğiyle yıktıkları o eski, o sahte, o yaldızdan ibaret şiire karşılık özlü, beşerî bir şiir, bir gerçek şiir yaratmalarıdır. Bunu bugüne kadar biz de gerektiği gibi yapamamışsak çalışalım. Tek, Türk dili de, Türk şiiri de insan içine çıkabilecek, bizi Türk oluşumuzla öğündürebilecek bir hale gelsin.

DALGACI MAHMUT

İşim gücüm budur benim,
Gökyüzünü boyarım her sabah,
Hepiniz uykudayken.
Uyanır bakarsınız ki mavi.

Deniz yırtılır kimi zaman,
Bilmezsiniz kim diker;
Ben dikerim.

Dalga geçerim kimi zaman da,
O da benim vazifem;
Bir baş düşünürüm başımda,
Bir mide düşünürüm midemde,
Bir ayak düşünürüm ayağımda,
Ne haltedeceğimi bilemem.

Orhan VELİ

İKİ DÜŞÜNCE

Sabahattin EYUBOĞLU

Sanat okulu müdürü bir arkadaşım: "Makine çocukların ahlâkını düzeltiyor" dedi. "Nasıl oluyor bu iş?" dedim. Anlattı: "Bir makinede belli bir işi, belli bir zamanda yapmağa çalışan çocuk tembelliğin, dikkatsizliğin, savsaklamanın sonuçlarını kendi gözleriyle görüyor. Iş o kadar aydınlık, o kadar belli ki yalana dolana, mırın kırına da yer kalmıyor. Bakımın, emeğin, özenin tam karşılığını veren makine sabah akşam çocuğa elinin va kafasının gücünü hesaplatıyor; sanki ona: "Benimle yapacağın her işden sen sorumlusun, ben karışmam" diyor. Bizim bölgenin çocuklarında da en eksik olan bu mış bir gözlemden doğuyor; ikinci ları işde suç hep başkalarının. Okuldaki bütün kötülüklerinin başı da bu. Makinenin düzeltemediği ruhlar da oluyor elbet; ama onları ne düzeltir bilmem.

Aklım yattı.

Bu sabah bir gazetede şunları okudum: "**Birinci Dünya Harbinin sonundan beri sezilen Avrupa buhranının iktisadî ve siyasî kabuklarını soyup insanın özündeki kokuşmanın (tefessühün) sırrını arayanlar bir ruh skleroziyle karşılaşmışlardır.. Teknik seviye ile mânevî seviye arasında bugünkü çilekeş dünyamızı kıvrandıran ve bunaltan bir nisbetsizlik veya tersine bir nisbet peyda olmuştur: biri yükselirken öteki alçalmaktadır**".

Aklım yatmadı.

Benim aklım bir yana, bu iki düşünceyi şöyle kaba taslak karşılaştıralım. Birinci düşünce, memleketimizde, belli bir işyerinde yapılmış bir gözlemden doğuyor; ikinci düşünceyse Avrupa insanının özünde bir kokuşma ön yargısına dayanıyor. Hangi çeşit insanın hangi yönü, niçin, nasıl kokuşmuştur, belli değil. Birinci düşüncede kavramlar olaylara ve gerçeğe sarılı, ikincisinde kavramlar kendi aralarında sarmaş dolaş oluyor.

Makineyle insanlığın hâli arasında yerine ve zamanına göre çeşitli bağlantılar olacak elbet. Ama bunları birer birer ve **sahih** olarak bilmeden veya anlatmadan ortaya böyle bir düşünce atmak neye yarar? Bir okuyucu bu yazıya dayanarak şöyle düşünebilir : "Madem Avrupa'nın hali harap, madem orada insanın özü bozulmuş, buna da makine medeniyeti sebep olmuş, o halde bize Avrupa'dan gelmiş, gelecek ne varsa şüpheli. Aynı âkıbete düşmemek için biz de, Avrupa'da makine medeniyetine karşı koyanlar gibi eski "mânevî değerler,,e sarılmalıyız. Onlar bu değerleri kendi Orta-çağlarında arıyorlar. Demek şu Rönesans, Hümanizme falan da şüpheli. Ne diye över dururuz bunları? Makine medeniyetini besleyen müsbet bilimler de şüpheli. En iyisi biz de kendi köklü "mânevî değerler"imize dönelim. Peki ama, iş böyleyse şu softa dediklerimiz, aşırılıkları bir yana, esasta haksız değiller....."

Ama yazar bunu demek istemiyor elbet. Daha neler artık; hem de Ulus gazetesinde! O sadece **mânevileşmek** gerektiğini söylüyor. Mânevileşmek, işte sınırları belirsiz bir kavram daha. İçinde biraz ahlâk, biraz ruh, biraz fizik-ötesi vardır; hangi bilinir insan halinin karşılığı olduğu belli değildir. Kulağın bilmecesi gibi : "Kıvrım kıvrım içinde, ne derseniz içinde". Karşıt kavramı "maddileşmek"tir, ama onun da ucu bucağı yoktur. Aslına bakarsanız insanın her hali bu iki kavramı **birden ve aynı derecede** ilgilendirir. Ruh ve beden meselesi: ayırabilirsen ayır.

Şimdi bir bu çeşit dumanlı kavramları düşünün, bir de makineyi, o açık, o yaptığı yaptık, verdiği verdik, cömert, uysal makineyi. Acap hangisi daha faydalı insana. Ama, diyeceksiniz, makine kötüye kullanıldığı zaman iş sarpa sarıyor. Evet, hele makine bu dumanlı kavramlara âlet olunca. Dünyada hangi nimet vardır ki kötüye kullanılamaz. Dilimiz, meselâ, cânım Türkçemiz. Onun bile kötüye kullanıldığı olmuyor mu?

Şairin Kahramanlığı

Güzel şiir yazmakla iş bitiyor mu? Nice güzel şiirler yazmış şairler var ki sevmiyoruz, nice kötü şiirler yazmış şairler de var ki onların kötü şiirleri bize batmıyor, bu şairlere bayılıyoruz.

Okuyucu, sevdiği şairin yaşayışını bilmek istiyor, başından geçen vakalara ilgi gösteriyor, son nefesinde söylediği sözü merak ediyor, kimlere sevdalandığını, nasıl yaşadığını öğrenmeğe çalışıyor. Sinema meraklısı da böyle değil mi? O da Rita Hayword'un boyunu, kilosunu, belinin, kalçalarının santimi santimine ölçüsünü öğrenmek için dergiler karıştırıp durmuyor mu? Şairler halkın karşısında, tıpkı sahnedeki gibi ölçülü biçili hareket etmek gerektiğini eğer bilmiyorlarsa bilsinler. Ama biliyorlar da. Baudelaire saçlarını yeşile boyadığı zaman halkı şaşırtmak istiyordu.

Halkın, şairin hayatiyle yakından ilgilenmesi, belki de sadece bir meraktan ileri geliyor. Şairin hayatı, eserini daha kolay anlamamıza yardım ediyor, bazı kör düğümlerin hemen çozülüvermesini sağlıyor.

Acaba halk hangi şairleri seviyor? Öyleya, madem ki okuyucu, şairin, şiiri dışında, yaşayısıyla, hattâ doğrudan doğruya şahsıyla da ilgilidir, o halde olabilir ki şöyle şairleri sever de böyle şairleri sevmez. Bize öyle geliyor ki halk her devirde başka cins şairleri severdi. Meselâ XVII. yüzyıl Fransa'sında, klâsik çığırın geliştiği çağda, şiir meraklıları her halde akıllı, ahlâklı, muvazeneli şairleri seviyorlardı. Klâsik çığır rağbetten düşüp de meydan romantiklere kalınca, sevdadan başka bir şey düşünmeyen, beli kılıçlı, saz benizli o beyzade şairler göze girdi. Yakın zamanların sevilen şairlerini daha iyi biliyoruz. Bunlar her şeyden önce şaşırtıcı insanlardır. Deli, acaip, sinirli, ama şaşırtıcı, Nasreddin Hoca gibi eşeğe ters binen soyundan şairler.

Ya bu günün halkı, hangi çeşit şairi seviyor acaba? Galiba kahraman şairi.

Oktay RİFAT

Olan Biten

KLÂSİKLER DOLAYINDA

Dünya klâsiklerinden tercümeler arasında yayımlanmış, Lermontov'un **Vadim** adlı eseri üstüne B.M.M. de ve gazetelerde girişilen tartışmalar klâsik kavramının biraz daha aydınlanmasına yol açtı. Klâsikler böyledir işte: meselelerimizin ortaya çıkmasına, birbirimizi daha iyi tanımamıza yardım ederler.

Son yıllar içinde klâsiklere karşı söylenenleri hatırlayalım: Yunan klâsikleri yerine niçin Türk klâsikleri basılmıyor? Niçin **Müfettiş** gibi bizde örneği bulunmayan kötülüklerle, hırsız memurlarla dolu bir piyes klâsik diye oynanıyor? Bu klâsik eserler millî eğitim bakımından faydalı mıdır, zararlı mıdır? Şark-İslâm klâsiklerine bu kadar mı yer verilmeli? Şimdi de şu mesele ortaya konuyor: İçinde Türkler aleyhinde sözler bulunan bir klâsik **millî izzet-i nefsimizi** kıracağı için zararlıdır.

Bir sanat eserinin klâsik olması, yani dünya ölçüsünde bir değer kazanması, millet sınırlarını aşıp her insanın malı haline gelmesi demek olduğuna göre bu tartışmalar temelinden sakattır. Klâsik eserin faydalı veya zararlı olduğuna artık bir kişi karar veremez. Dünyanın bildiğini bizim bilmemize de hiç bir millî engel düşünülemez. Sonra dünya klâsiklerini yaymak, millî değerleri gölgede bırakmak şöyle dursun, onların daha iyi anlaşılıp tanıtılmasına da yol açar. Şark-İslâm klâsiklerinin çoğalmasını istiyenler devrimizin ana ilkelerini unutuyorlar. Bu klâsiklere dünyanın verdiği değerden fazlasını niçin verelim? Kaldı ki mistik dünya görüşünden yeni ayrılmış bir memlekette bu kadarını bile çok görenler var. Onların endişeleri de yabana atılamaz. Memleketimizde olmayan kötülükleri anlatan eser niçin okutulmalıymış. Bir defa bu kötülüklerin bizde olmadığını iddia etmek milletimizin lehine bir işgüzarlık değildir. Klâsik bir esere giren bir kötülük, klâsik kelimesinin tarifi gereği, bizde de vardır. Bunları gidermenin çaresi de **göstermemek** değildir elbet.

Lermontov'un **Vadim**'ine gelince, bir defa Lermontov bir çok şiirlerinde Türklerin cengâverliklerini, kahramanlıklarını övmüştür. Yine Türkleri sevdiren **Aşık Garip** hikâyesiyle bir arada yayınlanmış olan **Vadim**'de taşkın ve toy bir delikanlının hayalinde, veya harpte, Türkleri asıp kesmesi hangi okuyucuyu şaşırtabilir? Zaten ortada: "Bu kitabın şu cümleleri benim millî duygularıma zarar verdi" diyen yok. Bu sözler halkın millî duygularına zarar verir deniyor. Neden bize zarar vermiyen bir kitap halka zarar versin? Kimsenin millî duygusunu kendimizinkinden dayanıksız saymaya hakkımız yok.

Bir de klâsiklerin okulla ilgisi konuşuldu. "Bu kitaplar okullarda okutulmasaydı bu kadar titiz davranılmayabilirdi" dendi. Ortada titizlenmeyi gerektirecek bir kitap olmadıktan başka, bizim bildiğimiz, bu klâsikler yalnız okullar için değil, halk için yayımlanmıştır. Okullara ders kitabı olarak değil, kitaplıklarını zenginleştirmek için gönderilmiştir. Okul klâsikleri diye ayrı bir seri de var. Olmasa bile öğrencinin her istediğini okumak hakkı ve imkânı nasıl elinden alınabilir?

"Bu kadar basit, bu kadar açık gerçekleri ne diye yazarsınız?" diyeceksiniz. Yazmak zorunda kalıyoruz da ondan.

YAPRAK

KİTAP OKUMAYI TEŞVİK

Kitap okunmuyor der dururuz. Halkı nasıl okutacağız diye düşünürüz. Haklıyızdır. Yurdumuzda pek az kişi kitap okur. Aradığımız, bulmaya çalıştığımız çareler de boşunadır. Hiç biri kâr etmez. Oysa ki kitap okutmanın ne yolları vardır!

Pierre Loüys'in **Aphrodite'i** okunmuyordu; bir yobaz çıktı, açık saçıktır dedi; kitap bir ay içinde beş defa basıldı. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda **Düşman** piyesi oynanıyordu. Salon bomboştu; bir sivri akıllı çıktı; ortalığı birbirine kattı, tiyatro doldu doldu boşaldı. Son günlerde de bir başka olayla karşılaştık: Mecliste sayın Bay Fahri Kurtuluş bir klâsik eseri aldı eline; verdi, veriştirdi. O günlerde bir kitapçıya uğramıştık. Kitapçı dedi ki: "Yahu, şu kitap iki senedir elimizde kalmıştı; ne yapacağız diye düşünüp duruyordk; Allah razı olsun şu milletvekillerinden. Bir gürültü çıkardılar; elimizde kitap kalmadı".

Okumayı teşvik etmek isteyenler şöyle düşünür:

Demek ki bazı kitaplar bazı usullerle pekâlâ satılabiliyor. Acaba bu usulleri başka kitaplar için de kullanıp okumayı biraz daha yaygın hale getirmek mümkün değil mi?

TEKAÜTLÜK

Geçenlerde Eminönü Halkevinde hem Müzeler Müdürü, hem de Sanat Dostları Cemiyeti'nin başkanı Tahsin Öz **Büyük Türk Eserleri** konulu bir konferans verdi. Bu arada, Edirne'deki Selimiye Camisinden bahsetti. Selimiye'yi Mimar Sinan altı yılda yapmış. Yapıya başladığı vakit 84 yaşında imiş. Demek doksan yaşında bitirmiş.

Buraya gelince Bay Tahsin Öz şöyle dedi: "Sinan, zamanımızda yaşasaydı, Selimiyeyi yapamazdı. Çünkü zamanımızda, sanatkârlar, altmış beş yaşına geldi mi tekaüt ediliyor."

Kitaplar

UCUZ EDEBİYAT YAHUT "25 KURUŞA AMERİKA" (1)

Bu isim sizi şaşırtmasın. Naim Tiralı, hikâyelerine "Elli kuruşa İstanbul" da diyebilirdi. Gerçekten bu hikâyelerin kahramanları, **Büyük Cadde, Atlanta Barı, Arka Sokak,** Serseriler, Yosmalar, "Yirmibeş Kuruşa Amerika" diye bağırarak Boğaz'daki Amerikan filosunu gezdiren açıkgöz motorcular hep İstanbul'dadır.

Ama bu hikâyeleri okurken insan nedense başka şehirleri, başka bir edebiyatta rastladığı sokakları ve insanları hatırlıyor. Bu kırmızı fenerli evler, yosmalar, yalnız kadın ve içki düşünen gençler bizim gerçeklerimiz midir? Hayır, bunlar aslında Amerikan, fakat şimdi her tarafa yayılmış bir edebiyatın konuları ve tipleridir. Sinemaya bir kızla giden Nusret, Nusret midir? Belki, ama John da olabilir. Bill de, Ya o becerikli kız? daha çok Miller'in, Vernon Sullivan (Boris Vian) ın romanlarından çıkmışa benzemiyor mu?

Bununla Nusret'lerin, sinema cilveleşmelerinin, yosmaların bizde olmadığını söylemek istemiyorum. Dışardan bakılınca sevişmeler, sarhoşluklar, cümbüşler birbirinden farklı değildir. Naim Tiralı'nın bakışı da Amerikan edebi tekniğine uygun olarak gerçeğe dışardan bakıştır. Bu yüzden, realistliğe özenen bu hikâyeler bize ne Türk gençliğini gösterebiliyor ne de Amerikan. Gösterdikleri sadece dünyaya müthiş bir surette yayılmış olan bir edebiyatın beylik konuları ve insanlarıdır.

Bob da, Nusret de sinemada kızları aynı şekilde sıkıştırırlar. Bunun da zaten fazla çeşitli yolları yoktur. Kaldı ki Naim Tiralı teferrüata ustaları kadar gidemediğine eseileniyor, memleketimizin havasını henüz bu çeşit bir realistliğe elverişli bulmuyor. Öyleyse ulaşamadığı bu çeşit ustaları kendi yollarına bıraksa daha iyi etmez mi? Bize İstanbulu ve İstanbulluları anlatmak istiyorsa onlara dışardan değil içerden baksın. Bunun için eski hikâye tarzına, uzun ruh tahlillerine dönmek şart değil. İnsan dışardan da baksa anlattığı kimselerin kişiliğini veren, onları gerçek çevrelerine bağlayan davranışları, sözleri, jestleri görüp gösterebilir. Kısa hikâyedeki ustalık bir kelimeyle, bir hareketle bütün bir hayatı sezdirmek, kişilerin yaşayış ve düşünüşlerini kestirme bir yoldan anlatmaktır. Steinbeck'in, Caldwall'in hikâyelerine güzel dedirten, Çehov'u eşsiz ustalığına vardıran bu değil midir? Ancak böyle bir toptan anlatışla Tiralı'nın Nusret'leri, Kamber'leri harp sonrası edebiyatının beylik tiplerine benzemekten kurtulacak, toplumumuzun gerçek kişileri olacaklardır.

Dıştan bakan realizmeyle ne Goethe'nin hayal ettiği Dünya Edebiyatına ne de değerli bir millî edebiyata gidilebilir. Türk romanı içinde Türk'ü gerçekten yaşatmak zorundadır. Türk'ü Türk, Amerikalıyı Amerikalı edense ismi, rakısı ve çapkınlıkları değil, düşündükleri, duyduklarıdır. Mesele hikâyede tahlile düşmeden insanı tam olarak vermektir. Tiralı onu yapamıyacak bir hikâyeci değildir. Türk edebiyatına ve belki dünya edebiyatına ancak bu yoldan girebilir.

Erol GÜNEY

HACI BABANIN KUMRULARI

Bir zamanlar çoğu Varlık sayfalarında şiirlerine rastladığımız genç bir şair vardı: Reşat Cemal Emek. Uzun zamandır adını duyamıyorduk. Meslek hayatı onu şiir dünyamızdan uzaklaştırmıştı. Yeni çıkan kitabı (2) yıllarca sonra ondan tekrar bahsetmemizi sağladı. Şiir anlayışı gerçi bizimkine uymaz. Ama **Hacı Babanın Kumruları,** bir insan ömrünün heyecanla dolu bir kaç yılını aksettirmesi bakımından dikkate değer.

Bu vesile ile, Reşat Cemal Emek'in, aradan bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen, hâlâ taze kalan mısraları olduğunu da söylemek isteriz. İşte onlardan bir kaçı :

Belki de bir kavga neticesinde,
İsmim dolaşırken vatanı,
Seni hatırlayarak öleceğim.

Reşat Cemal Emek, içinde bu mısraların da bulunduğu şiiri kitabına almamış. Ama orada başka içli şiirler göreceksiniz. Güney Basımevinde temiz bir şekilde basılan **Hacı Baba'nın Kumruları** yüzelli kuruşa satılıyor. Güzel bir kapağı var; içinde, Abidin Dino tarafından yapılmış güzel resimler var.

O. V. K.

(1) **Naim Tirahi:** "Yirmibeş kuruşa Amerika", F. 50 Krş. İstanbul.

(2) **Reşat Cemal Emek,** Hacı Babanın Kumruları, **Güney Basımevi, 1949, Ankara, yüzelli kuruş.**

BATIDAN SESLER

ZENAATIN DEĞERİ

Fransa'da 1 temmuz 1751 de ilk defa piyasaya çıkan meşhur Encyclopédie'nin birinci cildinde, Diderot, sanat maddesinde, tezgâh sanatlarının itibarını savunuyor, yazısına şöyle devam ediyordu :

"Bu önyargı, şehirleri gururlu bir takım safsatacılar, faydasız hayalcilerle ve köyleri cahil, âvare, yüksekten bakan bacaksız zalimlerle doldurmak yolundadır. Ne İngiltere'nin en büyük adamlarından biri olan Bacon, ne Fransa'nın ne büyük nazırlarından biri olan Colbert, nede bütün zamanların akıllı ve bilge insanları böyle düşünüyordu. Bacon, tezgâh sanatları tarihine, gerçek felsefenin en önemli kolu göziyle bakardı. Demek ki iş hayatını hiç de hor görmüyordu. Colbert, halk zanaatlarını, tezgâhların kurulmasını, bir ülkeyi zenginliğe götüren en emin çare sayıyordu. Bu gün olayları en doğru şekilde değerlendirebilen kimselerin fikrince, Fransa'yı gravürcülerle ressamlar, heykeltraşlar, çeşit çeşit zanaatçılarla dolduran, İngilizlerden çorap makinesini, Cenevizlilerden kadifeyi, Venediklilerden aynayı alan insanın bu devlete hizmeti, düşmanlarını yenen, kaleler zaptedenlerden daha az değildir. Belki de filozofun gözünde Le Brun'leri, Le Sieur'leri, Andran'ları yetiştirmenin, İskender savaşlarını çizmenin, oymanın, bu savaşları kazanmaktan daha gerçek bir değeri vardır. Terazinin bir gözüne en yüce bilgilerin, en şerefli sanatların gerçek faydalarını, öteki gözüne tezgâh sanatlarının faydalarını koyun, göreceksiniz ki berikilere edilen itibarla ötekilerine gösterilen saygı, bu faydalar arasındaki gerçek münasebet gereğince bölünmemiştir. Bizi mesut olduğumuza inandırmağa çalışan insan gerçekten mesut olmamız için çalışan insandan daha değerli görülüyor. Ne tuhaf düşünüyoruz! Hem faydalı iş istiyoruz, hem de faydalı insanları hakir görüyoruz."

Çeviren : O. R.

BİLİMİN DEĞERİ

— Prof. M. Prenant'ın bir makalesinden özetlenmiştir. —

Bilim araştırmaları yapmayı, bunun için enstitüler, lâboratuvarlar kurup para harcamayı bir çeşit lüks veya süs sayanlarımız çok. Onlara göre, bu gibi işlere para yatırmak ancak bolluk, rahatlık devrelerinde mümkündür. Sıkıntılı zamanlarda böyle fedakârlıklara katlanmanın lüzumu yoktur. Bu fikri bir cümlede özetliyenler diyorlar ki, "Bilim araştırmaları kârlı bir iş değildir."

Oysaki bir memleketin gerçekten kalkınmasını istiyenler için başvurulacak en tesirli çare o memlekette bilim hayatını geliştirmektir. Bu çare, aynı zamanda, en ekonomik tedbir de sayılabilir. Çünkü ilmi geliştirmek için yapılacak masraflar hem büyük değildir, hem de bu sayede bir memleket endüstrisinin, tarımının, bütün millî faaliyetlerinin kazanacağı hızla bol bol karşılanır. Şunu ne kadar çok tekrarlasak yeridir: İnsanlık tabiatın kaynaklarından bugünkünden çok daha fazla faydalanabilir, fakat bunun için tabiatı daha iyi tanıması, kanunlarını meydana çıkarması gerektir ki bilim araştırmasının konusu da budur. Bilimsel araştırmadan vaz geçmek, kısa görüşlü ve kısır bir ekonomi politikası gütmek demektir.

Geçen yüzyılda yaşıyan insanlar bu gerçeği iyi anlamışlar ve bilim araştırmaları ile ekonomik ve sosyal ilerleme arasında sıkı bağlar olduğundan şüphe etmemişlerdi. 19 uncu yüzyılda endüstrinin gelişmesi yüksek öğretimin ve bilimsel araştırmanın yayılmasiyle mümkün olmuştur. Meselâ Pasteur, Fransa'nın Lille Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanlığına tayin edildiği zaman, o devrin Millî Eğitim Bakanı kendisinden kuzey Fransa endüstri bölgesi ile ilgilenmesini bilhassa rica etmişti. Pasteur de bu isteğe uydu ve kimya derslerini oradaki endüstri müesseselerinin çalışmalariyle sıkı sıkıya bağladı. Fabrikaları sık sık ziyaret etti, oralarda çalışan teknisyenlere kurslar açtı. Günün birinde de, bir fabrikatör maheznindeki fıçılarda olağanüstü bir alkol tahammürü görüp kendilerine akıl danışınca, mikroplar üzerinde, onu zafere ulaştıran büyük işine başladı.

Bunun gibi, son birkaç yüzyıllık bilimsel ilerlemeler de gittikçe artan ihtiyaçlardan doğmuştur. Galilée, Huyghens ve Descartes'la başlayan geometrik optik ilmi, büyük denizlerde dolaşmak için gittikçe daha hassas dürbünlere ihtiyaç duyulduğu zaman meydana çıktı. Jeoloji ilmi ise, 18 inci yüzyıl sonlarında yani madenlerin büyük önem kazanmaya başladığı sırada vücut buldu. Fizikle kimyanın ilim haline gelişi birinci endüstri inkılâbına rastlar Carnot prensibinin ve enerjinin saklanması kanununun bulunması buhar makinasının kullanılmasına bağlı idi. 19 uncu yüzyıl sonlarındaki ikinci endüstri inkılâbının temelini de patlayıcı motörler ve elektrik enerjisinin bulunması teşkil eder. Üçüncü endüstri inkılâbını da atom enerjisinin kullanılması hazırlamıyor mu?

Şu halde, bilim araştırmalarının kârlı bir iş olmadığı düşüncesini ileri sürenler geleceğe güvenle bakamıyanlardır. Onlar insanlığın ilerlemesini filân değil, bugünkü kazançlarını düşünüyorlar. Mümkün olduğu kadar çabuk ve bol para kazanmak istiyorlar. Hattâ kazançlarına engel olmasın diye bazı yeni buluşları örtbas edip, satın alıp ortadan kaldırdıkları da görülmüştür.

M. FIRTINALI

HER SAYIDA BİR KELİME

REALİZME

II

Kendine realist diyen sanat (ve edebiyat) gerçeği olduğu gibi ifade ettiğini ileri sürer. Bu sanat ülkülük bir güzel'i gözönünde bulundurmakla, yahut insanın hayalini, fantezi kuvvetini işletmekle estetik denen heyecanın verilemiyeceğini, kendisi için güzelin biricik kaynağının gerçek olduğunu söyler.

Sanatı bu kadar dar bir kalıba sokamıyacağımıza göre, kavramın muhtevası burada da karışıyor ve şu imkânlar beliriyor.

a) Realist denen sanat, gerçeğin herhangi bir cephesini kopye ediyor. Böyle olunca, ortaya yalnız taklitçilikte kalan bir eser çıkıyor ki bunun gerçek sanatla bir ilgisi yoktur.

b) Sanatta realizme, bazan bilimdeki realizme ile yakınlığı fazla ileri vardırarak onun çalışma metodunu aynen alıyor. Realizme'nin bu çeşidine Naturalizme denmiştir.

c) Sanat eseri, kendine öze araçları kullanarak, tamamen hayal mahsulü bir acun yaratıyor. Fakat telkin yetisi o kadar büyük ki, bizde, onun berçeğin bir parçası olduğuna yahut gerçeği ifade ettiğine dair bir inanış uyanıyor. Yahut

d) Sanat eseri gene kendine öze araçlarla bizde öyle bir ruh hali uyandırıyor ki, bu hal sayesinde insanın, toplumun, tabiatın... bir sözle, gerçeğin ne olduğunu, insan oğlunun ne gibi dertleri olduğunu seziyoruz ve böylece gerçeğe daha iyi nüfuz ediyoruz.

Geçen günkü ve bugünkü sözlerimizden şu sonuç kolaylıkla çıkarılabilir : realizme, sınırları iyice çizilmemiş, haddinden fazla geniş bir kavramdır. Bundan ötürü, onu herkes kendine göre kullanmaktadır. Bu sebeple, çok dikkat edilmesi gereken şu noktayı esas olarak kabul edeceğiz: Gerçeğin ne olduğu üzerinde anlaşmalıyız! İndî olarak kabul edilmiş herhangi bir şey, bir varlık, bir ilim, düpedüz gerçek olamaz. Gerçeğin elimizde bir tek sağlam tanıtı bulunduğunu unutmayalım. Bu tanıt, bilim ile bilimin elde ettiği sonuçlardır. O halde :

a) Bilimde realist olacağız, yani bilimin metodu ile çizilmiş sınırı aşmıyacağımız gibi bir metodun doğru diye gösterdiklerine inanacağız.

b) Felsefede realist olacağız, yani bilimin ve yalnız bilimin bize parçalarını tanıtmakta olduğu acunu, bütün türlülüğü ile, bütün zenginliği ile (hem tabiat olarak, hem toplum olarak) anlamaya çalışacağız.

c) Sanatta en geniş anlamda realist olacağız. Yani bizim sanatımız (a ile b de işaretlenen) gerçeği hiç bir alanda gözden kaçırmayan, insana da, topluma da, tabiata da nüfuz etmemize en yakın yardımcımız olan sanat olacaktır.

HIZIR

DİL KÖŞESİ

Saygısızlık edip de çocuklarını din dersi okumaya göndermeyen veliler Allahı taâlâ indinde mesul olduğu gibi millî iradeyi tanımayarak milletin arzusunu ve dinî teşebbüsü akamete uğratmak suretiyle de manevî bir mesuliyete maruz bulunduklarını hatırlamalıdırlar." Bu cümleye ne dersiniz? İnsanın düşüncesiyle dilinin bir hizada gittiğine güzel bir örnek değil mi?

"Şiir, insanoğlunun zaman ve mekan mefhumlârı üstünde kalan gönül mahsulleridir." Bu cümle iyi Türkçeyle nasıl söylenebilir, diye düşünmeyin; söylenemez. Çünkü bir sözün iyi Türkçeyle söylenebilmesi için insanın ne söylemek istediğini iyi bilmesi gerek.